

Bojan Godeša *

Okupacija kot prelomnica v organiziranju slovenskih političnih subjektov – o »zgodovinski« vlogi Narodnega sveta za Slovenijo **

IZVLEČEK

Razprava obravnava problematiko Narodnega sveta za Slovenijo, ki je bil na predlog bana Dravske banovine, dr. Marka Natlačena, ustanovljen ob napadu sil osi na Jugoslavijo 6. aprila 1941. V njem so bili zastopani predstavniki predvojnih političnih strank z izjemo komunistov. Ustanovitev Narodnega sveta za Slovenijo z jugoslovansko ustavo ni bila predvidena, šlo je za protizakonito, ad hoc oblikovano telo. Naročilo strankarskim sodelavcem, naj ob predvidenem napadu sil osi na Jugoslavijo ustanovijo Narodni svet za Slovenijo, po zgledu enakega telesa iz leta 1918, ki je urejalo slovenske interese ob razpadanju habsburške monarhije, je sporočil načelnik SLS, Fran Kulovec. Ta je prav s tem namenom 3. aprila 1941 prišel v Ljubljano in se takoj nato vrnil v Beograd, kjer je kot minister še sodeloval v Simovičevi vladi. Do ideje o ustanovitvi Narodnega sveta je Kulovec prišel na podlagi informacij, ki jih je dobil v Beogradu, da po nemškemu napadu Jugoslavija kot država ne bo več obstajala. Na njenih ruševinah naj bi nastala hrvaška država pa tudi »Slovenija bo najverjetneje postala neke vrste nemški protektorat«. Prav za uresničitev takšne rešitve, to je vzpostavitev slovenske države pod protektoratom nacistične Nemčije, je bil nato 6. aprila 1941 ustanovljen Narodni svet za Slovenijo. Odločitev je pomenila, da je slovenska politična elita povezala svoj obstoj z usodo sil osi v vojni. Pri takšni opredelitvi so nosilci oblasti v Dravski banovini izhajali iz prepričanja, da bodo v svetovnem spopadu zmagale sile osi. Po vesti, da je bila v Zagrebu 10. aprila 1941 proglašena NDH, je Narodni svet prevzel vrhovno oblast in s tem namenom začel pogovore s predstavniki jugoslovanske vojske v Dravski banovini o njihovi podreditvi Narodnemu svetu, ki pa niso bili uspešni. Tudi nadaljnja prizadevanja Narodnega sveta za uveljavitev suverenosti in

* Dr., znanstveni svetnik, Inštitut za novejšo zgodovino, Kongresni trg 1, SI-1000 Ljubljana, bojan.godesa@inz.si

** Raziskava je nastala v okviru raziskovalnega programa P6-0281 Idejnopolitični in kulturni pluralizem in monizem na Slovenskem v 20. stoletju, ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

njeno priznanje od Hitlerja niso obrodila sadov, ker jim ni uspelo niti priti v stik z nemško vlado v Berlinu. Po prihodu italijanske vojske v Ljubljano je predsednik Narodnega sveta za Slovenijo Natlačen 17. aprila 1941 izročil upravo civilnemu predstavniku italijanske vojaške uprave. Tako se je tudi povsem izčrpala njegova »zgodovinska« vloga, ki mu jo je namenil načelnik SLS Kulovec 3. aprila 1941, ko je strankarskim somišljenikom naročil ustanovitev Narodnega sveta za Slovenijo.

Ključne besede: druga svetovna vojna, okupacija, Slovenska ljudska stranka, Slovenija, Narodni svet za Slovenijo

ABSTRACT

OCCUPATION AS A TURNING POINT IN THE ORGANISATION OF SLOVENIAN POLITICAL ENTITIES – ON THE »HISTORICAL« ROLE OF THE NATIONAL COUNCIL FOR SLOVENIA

This paper examines the problems of the National Council for Slovenia, which was established at the proposal of Dr. Marko Natlačen, ban of the Drava Banate, when the Axis powers invaded Yugoslavia on 6 April 1941. The Council included representatives of all pre-war political parties, save for the Communists. The Yugoslav constitution did not predict the establishment of the National Council for Slovenia, therefore it was an illegal entity that was formed ad hoc. The order for establishing the National Council for Slovenia after the anticipated attack of the Axis powers on Yugoslavia was conveyed to his party colleagues by head of the Slovene People's Party, Franc Kulovec, following the example of the same entity from 1918, when it helped manage the Slovenian interests during the dissolution of the Habsburg Monarchy. It is precisely with this purpose that Kulovec came to Ljubljana on 3 April 1941 and immediately afterwards returned to Belgrade, where he was still serving in Simović's government as a minister. Kulovec based the idea of establishing the National Council on the information he acquired in Belgrade, namely that, after the German attack, Yugoslavia would cease to exist as a state. A Croatian state would allegedly be built on its ruins and "Slovenia would most probably become some sort of a German protectorate". For realising such a solution, namely the establishment of a Slovenian state under the protectorate of the Nazi Germany, the National Council for Slovenia was established on 6 April 1941. This decision meant that the Slovenian political elite tied its existence to the fate of the Axis powers in the war. Those who held power in the Drava Banate founded such decision on a belief that the Axis powers would win the global conflict. After the news emerged about the establishment of the Independent State of Croatia on 10 April 1941 in Zagreb, the National Council took over the supreme authority and opened talks with representatives of the Yugoslav Army in the Drava Banate about their subjection to the National Council, but nothing came of them. Further efforts of the National Council to implement sovereignty and obtain Hitler's recognition of it were also fruitless, since the Council did not manage to get into contact with the German government in Berlin. On 17 April 1941, after the Italian

army reached Ljubljana, president of the National Council for Slovenia, Natlačen, handed over the administration to Emilio Grazioli, the civil representative of the Italian military administration. At the same time, it was the end of Natlačen's "historical" role, which Kulovec, who was head of the Slovene People's Party, designated for him on 3 April 1941, when he ordered the like-minded members of his party to establish the National Council for Slovenia.

Keywords: World War II, occupation, Slovene People's Party, Slovenia, National Council for Slovenia

27. marec 1941 – spremembe v organiziranju strankarskega življenja v Jugoslaviji

Po državnemu udaru 27. marca 1941 je nastop vlade Dušana Simovića prinesel povsem novo dinamiko v jugoslovansko strankarsko življenje, in to ne zgolj v smislu prerazporeditve politične moči, temveč tudi v pogledu političnega organiziranja. V vladi Dušana Simovića, sestavljeni 27. marca 1941, so bile zastopane skoraj vse politične skupine. Ob Vladku Mačku kot podpredsedniku vlade so Hrvatsko seljačko stranko (HSS) zastopali še Juraj Šutej, Bariša Smoljan, Ivan Andres in Josip Torbar. Slovensko ljudsko stranko (SLS) sta zastopala njen načelnik Fran Kulovec in Miha Krek, bosansko-hercegovaške muslimane, organizirane v Jugoslovanski muslimanski organizaciji (JMO), pa po smrti dolgoletnega voditelja Mehmeda Spaha njen vodja Džafer Kulenović. Združeno opozicijo sta zastopala Milan Grol in Markovićeve Demokraska stranka, radikale (Narodnoradikalna stranka – NRS) so predstavljali Miloš Trifunović, Božidar Marković in Momčilo Ninčić ter »zemljiaradnike« Milan Gavrilović in Branko Čubrilović. Politično opcijo Samostojne demokratske stranke (SDS) sta zastopala Srđan Budisavljević in Sava Kosanović, Jugoslovensko nacionalno stranko (JNS) pa Miloš Banjanin in Bogoljub Jeftić. Poleg tega so bili v vladi tudi ugledni intelektualci, kot je bil predsednik Srbskega kluba Slobodan Jovanović, in neodvisni politiki, kot je bil Marko Daković. Interese vojske sta zastopala generala Petar Ilić in seveda sam Simović. Personalna kontinuiteta je bila ustvarjena z vključitvijo osmih ministrov prejšnje vlade v novi vladni kabinet. Namen Simovićeve vlade je bil jasen, tj. da pri vprašanju usodnih odločitev, pred katerimi se je nahajala država, pridobi čim širšo politično podporo. Največ težav je imela nova vladna garnitura z Mačkom, ki je bil ob državnem udaru v Zagrebu in je šele 3. aprila 1941 po Simovićeveih zagotovilih o spoštovanju sporazuma Cvetković-Maček odšel v Beograd ter vstopil v vlado.¹ Čeprav ustava iz leta 1931, ki je dopuščala le »vsedržavne« politične stranke, ki niso bile organizirane na »plemenski osnovi«, ni bila razveljavljena ali spremenjena, je prišlo v tedanjih dramatičnih okoliščinah in kaotičnih razmerah dejansko tudi v

¹ Ljubo Boban, *Maček i politika Hrvatske seljačke stranke 1928–1941 (II. knjiga)* (Zagreb: Liber, 1974), 386–436.

pogledu organiziranj političnih subjektov do znatnih sprememb. Simovićevega ekipe, ki je zamenjala Cvetkovićevo garnituro, v kateri sta bila srbski in slovenski del iz vrst Jugoslovenske radikalne zajednice (JRZ), je zaradi z zunanjo ogroženostjo države pogojeno težnjo po notranji homogenizaciji in tudi želje, da prevrat ne bi izpadel zgolj kot »srbska stvar«, v novi vladi hotela imeti tudi reprezentativne predstavnike hrvaške, slovenske in bosanske (muslimanske) politike. Tako so dobesedno prisilili ministra dotedanje Cvetkovićeve vlade, Frana Kulovca, sicer člana slovenskega dela JRZ (Kulovec je bil uradno načelnik banovskega odbora JRZ in podpredsednik vsedržavnega odbora JRZ), da je vstopil tudi v Simovićevo vlado, čeprav se ni strinjal niti s prevratom niti z zunanjepolitično usmeritvijo pretežnega dela njenih članov. V vlado pa mu je uspelo pritegniti še strankarskega kolega in (tudi) dotedanjšega ministra v Cvetkovićevi vladi Miho Kreka.² V takih okoliščinah sta ministra Kulovec in Krek v Simovićevi vladi nastopala kot predstavnika SLS in ne več kot del vsejugoslovske JRZ. Prav tako kot predstavnika SLS so tudi bosansko-hercegovski muslimani, ki so bili dotlej tudi v sklopu JRZ, v vladi (minister je postal Kulenović) delovali s svojim »starim« nazivom, to je kot predstavniki JMO. Enako je veljalo tudi za večino srbskih ministrov nove vlade, namreč, da so nastopali kot predstavniki političnih strank (NRS, SDS), ki po septembrski ustavi iz leta 1931 sicer niso bile dovoljene. V tem pogledu so edino izjemo predstavljali ministri iz vrst JNS, ki so zadržali formalnopravno ustrezen naziv. Seveda je Simovićevega vlada v tem pogledu delovala v nasprotju z obstoječo ustavo predvsem iz pragmatičnih razlogov, ker je bila s prevratom z oblasti odstranjena jerezejevska garnitura, vendar zaradi omenjenih razlogov zgolj osrednji, to je srbski del JRZ, s Cvetkovičem na čelu.

V nasprotju z obstoječim ustavnim redom, vendar v duhu tistega časa, so bila tudi prizadevanja slovenskih liberalcev, ki so sicer delovali v sklopu vsedržavne JNS, za legalizacijo delovanja socialistov (Socialistična stranka Jugoslavije – SSJ).³

Istočasno so tudi jugoslovske komunisti v nastalih okoliščinah stopili iz ilegale, kot to slikovito opisuje Milan Đilas v svojih spominih,⁴ in začeli delovati legalno, čeprav tudi za to ni bilo nobene formalnopravne podlage, saj so bili komunisti v ilegalo potisnjeni že z zakonom o zaščiti države leta 1921. Sicer pa si je minister Daković, ki je nato ob umiku iz Jugoslavije umrl v letalski nesreči, prizadeval, da bi vlada komunistom tudi uradno dovolila javno politično delovanje.⁵

Dejansko okvir političnega delovanja, zamejen s septembrsko ustavo iz leta 1931, po prevratu 27. marca 1941 ni bil več aktualen. Vendar je vse pobude, ki so nakazovale tudi formalno liberalizacijo in spremembo političnega življenja v Jugoslaviji, prehitel napad sil osi na Jugoslavijo 6. aprila 1941.

2 Kazimir Zakrajšek, *Ko smo šli v morje bridkosti* (Washington, D. C.: [s. n.], 1942), 72, 73.

3 Anka Vidovič-Miklavčič, *Mladina med nacionalizmom in katoličizmom. Pregled razvoja in dejavnosti mladinskih organizacij, društev in gibanj v liberalno-unitarnem in katoliškem taboru v letih 1929–1941 v jugoslovskega delu Slovenije* (Ljubljana: Študentska organizacija Univerze, 1994), 274.

4 Milovan Đilas, *Memoir of a Revolutionary* (New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1973), 352–61.

5 *Zapiski sa sednica Ministarskog saveta Kraljevine Jugoslavije 1941–1945*, ur. Zoran Živković in Miladin Milošević (Beograd: Arhiv Srbije i Crne Gore, 2004), 14–17.

Napad sil osi na Jugoslavijo in ustanovitev Narodnega sveta za Slovenijo

Zgodaj zjutraj 6. aprila 1941 so sile osi brez vojne napovedi napadle Kraljevino Jugoslavijo. Takoj ko je za to izvedel, je ban Dravske banovine dr. Marko Natlačen najprej odredil, da je bil po ljubljanskem radiu izdan razglas »Vsem slovenskim županom«, »da s prisebnostjo ukrepov držite svoje občine v redu in disciplini, naši dični vojski pa ste vsekakor in vselej v pomoč«. ⁶ Natlačen je nato še isto dopoldne sklical predstavnike predvojnega strankarskega življenja v bansko palačo in jim predlagal ustanovitev Narodnega sveta. Natlačenov predlog so predstavniki političnih strank sprejeli in predlagali, naj predsednika iz svojih vrst izberejo zastopniki tedaj v slovenski družbi najvplivnejše SLS. Nato so se predstavniki SLS zbrali na ločeni seji. Na njej je Natlačen dr. Andreju Gosarju izročil pismo načelnika SLS dr. Frana Kulovca, datirano s tretjim aprilom 1941, ko je ta, bil je namreč član Simovičeve vlade, prišel iz Beograda v Ljubljano. V pismu je Kulovec opozarjal, da bodo za slovenski narod prišli težki časi in da naj Gosar stopi na čelo socialni akciji, ki naj Slovencem lajša bedno stanje, ki jim grozi. Gosar je Kulovčevo pismo tolmačil tako, kakor da je Kulovec v njem izrazil svojo željo in voljo, da on postane predsednik Narodnega sveta za Slovenijo. Drugi zastopniki SLS pa po besedah Marka Kranjca pisma niso razumeli tako. Ker Gosar ni bil niti član vrha SLS in ker so se v vodstvu stranke v Ljubljani že prej dogovorili, da bo predsednik Narodnega sveta za Slovenijo Natlačen, je bil ban Dravske banovine soglasno sprejet na ta položaj. Gosar naj bi bil zaradi tega užaljen in je pisal Natlačenu, da se sej ne bo udeleževal, vendar si je nato premislil. ⁷ Vendar je zamero gojil tudi še kasneje in je ob neki priložnosti rekel: »Veliko napako ste napravili, da ste me v Narodnem svetu postavili na drugo mesto.« ⁸

O Kulovčevi pobudi je Franc Snoj kasneje zapisal: »Povedal⁹ je tudi, da so na seji¹⁰ razpravljali o imenovanju novih banov. Dejal je, da je morda prišel tudi čas, da bi tudi v Ljubljani napravili spremembo. Dr. Kulovec z Natlačenom ni bil zadovoljen in se je ves čas, odkar je nasledil dr. Korošca, ukvarjal z mislijo na spremembo. Kulovčev kandidat je bil dr. Gosar.« ¹¹ Za takšno odločitev naj bi Kulovca pregovoril Engelbert Besednjak, ki je tedaj živel v Beogradu kot predstavnik primorske emigracije. ¹² Ker je načelnik stranke Kulovec medtem umrl ob nemškem bombardiranju Beograda zgodaj zjutraj 6. aprila 1941, seveda ni mogel pojasniti, kakšen je bil dejanski namen njegovega pisanja Gosarju. Zato si je Natlačen, ki je bil medtem iz Beograda telefonsko

6 »Dr. Marko Natlačen o svojem delovanju med 6. aprilom in 14. junijem 1941,« *Prispevki za novejšo zgodovino* 41, št. 1 (2001): 121.

7 SI_AS/1898, š. 122. Zbirka Slovenske ljudske stranke. Poročilo Marka Kranjca o odnosih v SLS.

8 Ibid.

9 Mišljen je Kulovec.

10 Mišljena je seja vlade.

11 Franc Snoj, »Spomini člana emigrantske vlade« (začetek), *Delo*, 16. 4. 1998.

12 SI_AS/1898, š. 122. Zbirka Slovenske ljudske stranke. Akcija za ustanovitev Slovenske Gospodarske Stranke.

obeščen o Kulovčevi usodi,¹³ lahko privoščil, da vztraja pri lastni interpretaciji in uveljavi svoje težnje. Dejstvo pa je, da v SLS Kulovčeve volje vendar niso povsem obšli in se je Gosar, ki se v zadnjih letih pred okupacijo v stranki sicer ni udeleževal in je bil kritičen do njene politike, ponovno vključil v politično delovanje z vstopom v Narodni svet prav na podlagi Kulovčevega pisma. Spor med Natlačonom in Gosarjem za mesto predsednika Narodnega sveta pa je imel še širše razsežnosti, ko je po potrditvi novice o Kulovčevi smrti postalo odprto tudi mesto njegovega naslednika na čelu tedaj največje slovenske stranke.¹⁴ Tako sta si tudi za mesto voditelja stranke kasneje prizadevala tako Natlačen, ki je v ta namen izrabljaj svoj trenutni položaj osrednje politične osebnosti v domovini, kot tudi Gosar, ki se je predvsem skliceval na omenjeno Kulovčevo pismo.¹⁵

Gosar je bil namreč vseskozi prepričan, da ga je Kulovec v omenjenem pismu, katerega vsebina ni znana, določil za predsednika Narodnega sveta in da mu s tem po Kulovčevi smrti po moralni in politični upravičenosti pripada tudi pravica za voditelja SLS. Dejansko je bilo to vprašanje po Kulovčevi smrti v katoliških vrstah za mnoge vse obdobje okupacije skrajno problematično zaradi izrednih razmer, ki niso dopuščale povsem transparentnega postopka izbire predsednika oz. načelnika stranke, ne gre pa spregledati tudi, da so bili njeni pomembni člani v emigraciji. Nekateri so celo opozarjali, da bo mogoče predsednika legitimno izbrati šele po vojni, do tedaj pa naj bi stranko vodilo zgolj začasno kolektivno vodstvo.¹⁶ Tudi po Natlačeni smrti je Gosar še naprej vztrajal pri svojih stališčih. Tako je npr. leta 1943 zatrjeval, da se toliko časa ne bo podredil strankinemu vodstvu, dokler ne bo to legitimno izbrano. Od tega stališča Gosar ni bil pripravljen odstopiti in v tem smislu je bilo usmerjeno tudi njegovo celotno medvojno politično delovanje (skupaj z Jakobom Šolarjem sta ustanovila skupino Združeni Slovenci, ki si je prizadevala za sredinsko politiko) vse do aretacije od gestapa in odhoda v Dachau jeseni 1944.¹⁷

Čeprav so vodilni predstavniki SLS v domovini prvenstvo v stranki sčasoma priznali Mihi Kreku, ki je pretežni del okupacije deloval kot član jugoslovanske emigrantske vlade, vprašanje vodstva v domovini, ki se je odprlo s Kulovčevo smrtjo ob ustanovitvi Narodnega sveta, dejansko ves čas okupacije ni bilo povsem umaknjeno z dnevnega reda.

Drugi zaplet ob ustanavljanju Narodnega sveta, ki je imel dolgoročne in za nadaljnji razvoj v času okupacije zelo usodne posledice, je bil povezan z vprašanjem vključitve slovenskih komunistov vanj. Ko so izvedeli za ustanovitev Narodnega sveta, so namreč želeli vanj vstopiti tudi komunisti (Komunistična partija Slovenije – KPS) in zahtevali odločno obrambno akcijo. Njihovo željo je na seji Narodnega sveta

13 Lavo Čermelj, *Med prvim in drugim tržaškim procesom* (Ljubljana: Slovenska matica, 1972), 106.

14 Janez A. Arnež, *Ciril Žebot in njegov politični nastop* (Ljubljana in Washington, D. C.: Studia slovenica, 2006), 103, 104.

15 Bojan Godeša, »Dr. Andrej Gosar v času okupacije 1941–1945,« v: *Dr. Andrej Gosar (1887–1970)*, ur. Jure Gašparič in Alenka Veber (Celje: Društvo Mohorjeva družba-Celjska Mohorjeva družba, 2015), 47–56.

16 SI_AS/1660, š. 7. Osebna zbirka Izidorja Cankarja. Pripombe k poročilu, ki še ni napisano.

17 Godeša, »Dr. Andrej Gosar v času okupacije,« 47–56.

posredoval Darko Černež, a so jo zavrnilo z utemeljitvijo, da »naj bi Narodni svet sestavljali samo zastopniki organiziranih in priznanih političnih strank«. ¹⁸

Da je šlo pri utemeljitvi razlogov za zavrnitev predloga slovenskih komunistov za izgovor, kaže dejstvo, da je bila izmed vseh strank v Narodnem svetu za Slovenijo, v skladu z oktroirano ustavo iz septembra leta 1931, zakonita zgolj JNS oziroma njeni predstavniki v Sloveniji. V tem pogledu seveda tudi slovenska katoliška stranka po odločitvi o ponovnem preimenovanju iz JRZ v staro ime, SLS, po Simovičevem udaru 27. marca 1941 ni bila skladna z ustavo iz leta 1931. Temeljni razlog, da je Narodni svet zavrnil sodelovanje s KPS, je bil tako povezan predvsem z obrambno usmerjenostjo komunistov ter seveda zlasti z vlogo, ki naj bi jo odigral Narodni svet po napadu sil osi na Jugoslavijo, o čemer bo tekla beseda v nadaljevanju razprave. V gradivu, ki se nahaja v zbirki Frančka Sajeta, se je namreč ohranila naslednja pripoved Darka Černeža o tedanjem dogajanju: »Šestega aprila 1941 je v imenu centralnega komiteja Komunistične partije Slovenije k Černežu prišel Aleš Bebler s prošnjo, naj oblasti dovolijo tiskanje letaka s pozivom delavcem k obrambi domovine (klic k odporu je hvalil nemški proletariat in grajal Angleže). Černež je s tem predlogom odšel k načelniku občinskega oddelka, ta pa ga je poslal k podbanu Otmarju Pirkmajerju, ki je odgovoril, da naj ravnajo kot dotlej. Nato je Černež šel k Natlačenu, ko so ravno ustanavljali Narodni svet, in mu razložil, zakaj je prišel. O pogovoru z Natlačenom je nato Černež obvestil Beblerja. Bebler je dejal, da bo prinesel letak, in predlagal, da naj član Narodnega sveta postane tudi en komunist. Ta predlog je nato Černež predstavil na seji Narodnega sveta in kot dokaz predložil letak centralnega komiteja Komunistične partije Slovenije. Potem ko so letak prebrali, so bili zaradi vsebine, nad katero so bili nekateri prav zaprepaščeni (npr. Ivan Ahčin), vsi proti vstopu komunistov v Narodni svet.« ¹⁹

Kasneje so v medsebojnem obtoževanju skušali protikomunisti stvari sicer obrniti na glavo, tako da je bil Boris Kidrič v članku *Obrekovanja in podtikanja sovražnikov naše partije* v majski (1942) številki glasila centralnega komiteja KPS *Delo* prisiljen obtožbe demantirati z besedami: »Bela garda širi ustno in pismeno, da je KPS aprila 1941 pozivala k dezertiranju. Resnica pa je, da je KPS organizirala dobrovoljce, da je morala svoj poziv na obrambo izvršiti nelegalno, ker ji legalno nista dovolila Natlačen in Narodni svet, in da je bila v prvih vrstah obrambe, medtem ko so današnji belogardisti uganjali že takrat kapitulantsko in petokolonsko početje.« ²⁰

V tem pogledu lahko pritrdimo mnenju Igorja Grdine, da je šlo pri zavrnitvi sodelovanja KPS v Narodnem svetu za odločitev z dolgoročnimi negativnimi posledicami za razvoj dogodkov na Slovenskem. ²¹ Kot je pokazal poznejši razvoj, je bila z zavrnitvijo sodelovanja s slovenskimi komunisti zapravljen edinstvena priložnost za

18 »Dr. Marko Natlačen o svojem delovanju,« 123.

19 SI_AS/2065, š. 16. Zbirka Frančka Sajeta.

20 *Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji, knjiga 2 (april 1942–julij 1942)* (Ljubljana: Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, 1964), 23.

21 Igor Grdina, »Usodne odločitve slovenskih politikov in intelektualcev,« v: *Slovenska kultura v vojnem času*, ur. Peter Vodopivec, Drago Jančar in Katja Kleindienst (Ljubljana: Slovenska matica, 2005), 22.

vzpostavitev vsenarodne politične koncentracije. Slovenski komunisti, oboroženi s to negativno izkušnjo, so sklenili, da bodo poslej delovali mimo predvojnih strankarskih struktur in da bodo pobudo prevzeli v lastne roke. Tako so slovenski komunisti v drugi polovici aprila 1941 sklenili ponovno povabiti k sodelovanju tiste politične skupine, s katerimi so se pred okupacijo povezali v Društvu prijateljev Sovjetske zveze. Josip Rus, predstavnik Sokolov v odporniški organizaciji, se je tedanjih dogodkov spominjal z naslednjimi besedami: »Kmalu po vrnitvi iz Novega mesta, kjer je bil zbirni center prostovoljcev, se je Boris Kidrič oglasil pri meni in mi predlagal ustanovitev vsenarodne politične organizacije z imenom OF, v kateri naj ne bi sodelovale priznane politične stranke. Torej brez vseh tistih strank, ki so se udeležile seje, katero je takoj 6. aprila sklical ban Natlačen. Tem dogodkom je sledil tudi ustanovni sestanek OF v Vidmarjevi vili v Rožni dolini.«²² V prvih dneh po napadu sil osi na Jugoslavijo se namreč komunisti na te skupine, kot se je spominjal Tone Fajfar, niso ozirali ali iskali stika z njimi, ampak so delovali povsem samostojno.²³

Narodni svet za Slovenijo se je 6. aprila 1941 po »razrešitvi« teh dveh zapletov končno konstituiral v naslednji sestavi: predsednik dr. Marko Natlačen, ban Dravske banovine (SLS); člani: dr. Juro Adlešič, župan mesta Ljubljane (SLS), dr. Ivan Ahčin, glavni urednik časnika *Slovenec* (SLS), dr. Darko Černej, odvetnik v Ljubljani (SDS), dr. Andrej Gosar, bivši minister, univerzitetni profesor (SLS), Marko Kranjec, bivši narodni poslanec v Mariboru (SLS), Stanko Likar, tajnik Okrožnega urada za zavarovanje delavcev v Ljubljani (SSJ), kasneje ga je nadomestil Josip Petejan, tajnik Okrožnega urada za zavarovanje delavcev v Mariboru (SSJ); dr. Dinko Puc, bivši ban Dravske banovine in bivši ljubljanski župan (NRS), njegov namestnik je bil dr. Janko Köstl; Ivan Pucelj, minister v pokoju (JNS), namestnika sta bila dr. Alojzij Zalokar in dr. Marjan Zajec; ter Miloš Stare, bivši narodni poslanec in odvetnik v Ljubljani (SLS).²⁴

Sestava Narodnega sveta priča o popolni prevladi SLS. V tem telesu je bilo šest njenih članov, preostale stranke pa so imele le po enega predstavnika. Takšno razmerje je po eni strani sicer odražalo razmerje politične moči v predvojni slovenski družbi, predvsem pa kazalo, da je bila tedanja pobuda povsem v rokah katoliške stranke. Vse kasnejše medvojne koncentracije protikomunističnega tabora (Slovenska zaveza, Narodni odbor za Slovenijo) niso več imele takšne očitne prevlade SLS, kar so njeni privrženci večkrat obžalovali.²⁵ Ob tem sta se dva člana aprilskega (1941) Narodnega sveta (Dinko Puc in Darko Černej) pozneje znašla v nasprotnem političnem taboru, v Osvobodilni fronti.

22 Josip Andrej Rus, *Pričevanja in spomini. O sokolstvu, Osvobodilni fronti in novi Jugoslaviji*, ur. Jurij Perovšek (Ljubljana: Založba Borec, 1989), 294.

23 Tone Fajfar, *Odločitev. Spomini in partizanski dnevnik* (druga, dopolnjena izdaja) (Ljubljana: Založba Borec, 1981), 142.

24 Franček Saje, *Belogardizem* (druga, dopolnjena izdaja) (Ljubljana: Slovenski knjižni zavod, 1952), 24–36.

25 SI_AS/1660, š. 8. Zbirka Izidorja Cankarja.

Vprašanje pravnega statusa Narodnega sveta za Slovenijo

Glede na to, da so člani Narodnega sveta ravno ilegalnost KPS navajali kot razlog za zavrnitev njihove prošnje za vstop vanj, se seveda zastavlja tudi vprašanje, kakšen pa je bil pravni položaj Narodnega sveta. Ustanovitev Narodnega sveta za Slovenijo je namreč predstavljala korak predvojne slovenske politične elite, ki ga v jugoslovanskem okviru ni posnemal nihče, tudi na Hrvaškem ne. Obstoj Narodnega sveta je tako predstavljal v jugoslovanskem merilu izjemo. V očeh vlade v Beogradu, s katero je bil neposredni stik sicer prekinjen, je bil že obstoj Narodnega sveta za Slovenijo nesprijemljiv in ga vlada ni priznavala, saj v nobenem formalnopravnem aktu jugoslovanske zakonodaje ni bila predvidena vzporedna oblast. Tako je po pričevanju divizijskega generala Leva Rupnika, ki je bil v aprilskih dneh v vojaškem poveljstvu jugoslovanske vojske v Zagrebu, predsednik vlade Dušan Simović, ko je izvedel za ustanovitev Narodnega sveta, v brzozavki vojaškim oblastem v Zagrebu 8. ali 9. aprila 1941 zapisal, »da so prepovedani kakršnikoli narodni sveti, da je treba njihove člane postaviti ob steno in streljati.«²⁶ Vzrok za tako odločen Simovićev odziv je bilo očitno poročanje graškega in dunajskega radia, da je bila v Ljubljani 6. aprila 1941 ustanovljena vlada za odcepitev od jugoslovanske države in da so Srbi v Beogradu ubili Kulovca.²⁷ Pri teh vesteh je bila seveda mišljena ustanovitev Narodnega sveta za Slovenijo, ki so jo nemški mediji v tem smislu interpretirali (in to pravilno, kot bo razvidno iz nadaljnjega besedila!) na podlagi pobude, ki sta jo Kulovec in Krek 5. aprila 1941 po slovaških diplomatih v Beogradu sporočila nacističnim oblastem v Berlinu, da jima gre za njuno deželo bolj kot za jugoslovansko državo. Bila sta prepričana, da je vojna neizbežna in da »z njo prihaja konec Jugoslavije«, zato sta predlagala ustanovitev slovenske države oz. iz Slovenije in Hrvaške izoblikovane skupne države. Pri tem sta posebej poudarila, da mora biti takšna rešitev v vsakem primeru izpeljana v sodelovanju z Nemčijo.²⁸ Prav tako se je v svojem dnevniku nad neustavnostjo Narodnega sveta pridušal tudi Črtomir Nagode.²⁹ V skladu z obravnavo Narodnega sveta kot protizakonitega telesa so tudi jugoslovanski vojaški poveljniki, ki so operativno delovali na območju Dravske banovine, Natlačena v medsebojni komunikaciji vseskozi vztrajno naslavljali z (gospodom) banom, in ne s

26 *Proces proti vojnim zločincem in izdajalcem Rupniku, Rösenerju, Rožmanu, Kreku, Vizjaku in Hacinu* (Ljubljana: Slovenski knjižni zavod, 1946), 101.

27 SI_AS/2065, š. 16. Zbirka Frančka Sajeta.

28 »Prevod poročila nemškega odpravnika poslov v Beogradu 5. aprila 1941 zunanjemu uradu v Berlin o usodi Slovenije v sodelovanju z Nemčijo,« v: *Narodnoosvobodilni boj v slovenskem narodnem spominu: Slovenski zbornik 2007*, ur. Janez Stanovnik, Slavko Grčar in Hardvik Pirnovar (Ljubljana: GO ZZB NOB Slovenije, 2007), 348, 349. Izvirnik objavljen v *ADAP 1918–1945, Serie D: 1937–1941, Band XII. 1, Die Kriegsjahre, 5. Band, 1. Halbband (Februar–April 1941)*. Der Geschäftsträger in Belgrad an das Auswärtige Amt, 5. April 1941. Dok. 273, 383–384. Angleški prevod dokumenta v *DGFP 1918–1945, Series D, Vol. XII, The Chargé d’Affaires in Yugoslavia to the Foreign Ministry, Apr. 5, 1941*. Dok. 273, 464. Podrobneje o celotni problematiki gl. Bojan Godeša, *Čas odločitev. Katoliški tabor in začetek okupacije* (Ljubljana: Mladinska knjiga, 2011), 189–263.

29 SI_AS/1931, š. 588. Dnevnik dr. Črtomirja Nagodeta.

predsednikom Narodnega sveta, čeprav so za ustanovitev sveta seveda vedeli, a glede na obstoječe kaotične razmere niti niso skušali preprečevati njegovega delovanja.

Tudi v zapisniku, ki sta ga v Celju 14. aprila 1941 podpisala nemški predstavnik polkovnik Bossi-Fedrigotti in Marko Kranjc, je bilo izrecno zabeleženo, da Narodni svet po jugoslovanski ustavi ni predviden.³⁰ Skratka, tudi pobudnikom in ustanoviteljem Narodnega sveta za Slovenijo je bilo vseskozi jasno, da gre za protizakonito telo.

Kdo je bil pobudnik in zakaj je prišlo do ustanovitve Narodnega sveta za Slovenijo

V slovenskem zgodovinopisju velja za splošno sprejeto, da je bil pobudnik ustanovitve Narodnega sveta za Slovenijo Kulovec.³¹ Takšno stališče se je uveljavilo v zgodovinopisju na podlagi Ahčinovega povojnega zapisa »Začetki naše tragedije«, objavljenega v *Koledarju svobodne Slovenije 1951*.³² Načelnik SLS je namreč prišel v Ljubljano 3. aprila 1941 (na poti iz Beograda sta ga spremljala predsednik Zadrugne zveze Franc Gabrovšek in Ciril Žebot) in je na hitro sklicanem sestanku vodstvu stranke predlagal, da stopijo v stik s predstavniki drugih strank in ob napadu sil osi na državo ustanovijo Narodni svet. Takoj naslednji dan se je Kulovec z nočnim vlakom vrnil v državno prestolnico, kjer je kot minister še naprej sodeloval v Simovičevi vladi.

Zakaj je Kulovec predlagal ustanovitev Narodnega sveta za Slovenijo, čeprav je bilo že vnaprej znano, da ne le njegova ustanovitev, predvidena ob agresiji sil osi na Jugoslavijo, ampak tudi že sam predlog vzpostavitve vzporedne oz. nadomestne oblasti pomenita zavestno kršenje obstoječega pravnega reda in tudi odpoved lojalnosti jugoslovanski (Simovičevi) vladi, katere član je bil kot minister za gradnje, ter nazadnje tudi odpoved pokornosti kralju kot suverenu. Po Ahčinovem zapisu je Kulovec predvideno vlogo Narodnega sveta na omenjenem sestanku pojasnil z besedami: »Osnujte Narodni svet, ki se bo brigal za slovenske interese, posebej, če v Beogradu ne bo vlade. Ali boste mogli kaj storiti, ne vem. To ve sam Bog. Kar zadeva SLS, si sedaj tu obljubimo dve stvari: Prvič, da v primeru okupacije stranka kot takšna ne bo dala svoje pomoči in imena nobeni politični akciji, ki bi bila v prid okupatorju. Drugič, da ne bomo delali drug proti drugemu, pa bodo oni, ki bomo zunaj ali oni, ki boste doma ostali / ... / <<³³

30 »Dr. Marko Natlačen o svojem delovanju,« 132–34.

31 V tem pogledu predstavlja izjemo zgolj mnenje Tomaža Ivešiča, »Delovanje dr. Franca Kulovca na čelu SLS in ključni dogodki pred vojno,« *Časopis za zgodovino in narodopisje* 84 (49), št. 1 (2013): 83–118. Avtor zapisa je namreč prepričan, da so pobudo za ustanovitev Narodnega sveta, ki je bil ustanovljen 6. aprila 1941, dali slovenski liberalci.

32 Ivan Ahčin, »Spomini na začetek naše tragedije,« *Koledar svobodne Slovenije 1951*.

33 Ahčin, »Spomini na začetek naše tragedije,« 132. Treba je opozoriti, da je v tem pričevanju Ahčin sestanku s Kulovcem 3. aprila 1941 pripisal tudi sklepe, ki jih je sprejelo vodstvo SLS brez Kulovčeve prisotnosti, dejansko že 30. marca 1941. Tedaj so se dogovorili, kakšno bo strankino delovanje, če pride do vojne. Takrat je bila namreč med drugim sprejeta tudi odločitev o nesodelovanju s sovražnikom, in ne z okupatorjem, kot je zapisal Ahčin. Poleg tega je Ahčin dodal formulacijo »stranka kot taka«, kar tudi ne ustreza sklepom, sprejetim 30. marca 1941.

Do spoznanja o nujnosti ustanovitve Narodnega sveta je Kulovec prišel na podlagi informacij o nemški načrtih po napadu na Jugoslavijo, ki so jih imeli na voljo v beograjskih vladnih krogih. Kakšne vesti so tedaj krožile v jugoslovanski prestolnici, je mogoče razbrati tudi iz poročila slovaškega poslaništva v Beogradu 31. marca 1941. V njem so poročali, da so izvedeli, da nemški veleposlanik Viktor von Heeren odhaja v Nemčijo in da se zdi, da se ne bo vrnil nazaj. Iz Berlina pa je prispel jugoslovanski veleposlanik Ivo Andrić. Sklep slovaškega diplomata je bil: »Vojna«. ³⁴

Za celovito razumevanje delovanja predvojne slovenske politične elite po državnem udaru 27. marca 1941, ki je privedla do Kulovčeve odločitve o ustanovitvi Narodnega sveta za Slovenijo, in tudi vseh njenih nadaljnjih korakov v prvih mesecih okupacije, ³⁵ je bila ključna razprava na seji vlade (ministrskega sveta), o kateri so 1. aprila 1941 iz Beograda poročali tudi slovaški diplomati zunanjemu ministrstvu v Bratislavi. V tem dokumentu je bilo zapisano: »Danes je zavlada v Beogradu bolj mirno vzdušje. Srbski ministri so se zbrali in zdaj vidijo zelo temno prihodnost. Izvedel sem, da so na seji ministrskega sveta, kjer so civilni ministri vprašali generale, če se je možno zanesti na vojsko in do kakšne mere, ti odgovorili, da je mogoče zajamčiti le zvestobo srbske vojske. Zunanji minister Ninčić je na ministrskem svetu povedal naslednje:

V primeru konflikta se bo zgodilo v Jugoslaviji naslednje:

1. Hrvaška se bo razglasila za samostojno državo.
2. Slovenija bo najverjetneje postala neke vrste nemški protektorat.
3. Črna gora bo vzpostavila svojo vlado.
4. Vojvodina bo vzpostavila neke vrste romunsko-madžarsko vlado. ³⁶

Ninčić je na seji ministrskega sveta nato nadaljeval: »Mi se bomo borili z našo srbsko vojsko in se lahko preselimo z našim kraljem v Grčijo in po možnosti v Afriko, kjer bi čakali na konec vojne. Vojne je lahko konec čez dve, tri leta. Tudi, če bi Anglija zmagala, lahko ustvari le tako Jugoslavijo kot je danes. Kdo nam bo zagotovil, da bodo jamstva Anglije in Amerike vzdržala tudi do mirovne konference, kjer se lahko uveljavi teza Beneša in Ota Habsburškega. Mi lahko vzdržimo s srbsko vojsko maksimalno šest mesecev in minimalno tri mesece. In kaj smo imeli od tega, ko izgublamo kri, razbijamo državo in se bomo morali zadovoljiti le z upanjem. Tako je govoril na ministrskem svetu zunanji minister Ninčić. Iz tega se vidi, da se Srbi zavedajo velike odgovornosti in se danes nahajajo v slepi ulici, v katero jih je privedla ulica, katero so nahujskali agenti provokatorji. ³⁷ Poročilo je slovaški diplomat zaključil z ugotovitvijo: »Nekaj je gotovo, Nemčija je svoje povedala in je kompromisna rešitev ne zanima. ³⁸

Kulovec, ki se je kot minister te seje vlade seveda tudi udeležil, je dokončno prišel do spoznanja, da po nemškemu napadu, za katerega je postalo povsem očitno, da

34 SI_AS/2065, š. 21. Zbirka Frančka Sajeta. Za pomoč pri prevodu dokumentov iz slovaščine se iskreno zahvaljujem Juretu Gašpariču.

35 Ta problematika je poglobljeno predstavljena v monografiji Godeša, *Čas odločitev*.

36 SI_AS/2065, š. 21. Zbirka Frančka Sajeta.

37 Ibid.

38 Ibid.

je neizogiben, za Jugoslavijo v agresorjevih načrtih ni več prostora ter bo prenehala obstajati kot državna tvorba. Kakšna ureditev bo nastala v tem prostoru na njenih ruševinah, je Kulovec lahko razbral zlasti na podlagi izvajanja zunanega ministra Ninčiča, ki je med nemškimi načrti preureditve tega prostora omenil tudi, da bo »Slovenija / ... / najverjetneje postala neke vrste nemški protektorat«.

Dotlej glavna Kulovčeva skrb, kako ohraniti mir, kar je konkretno pomenilo, da bi sporazum o pridružitvi Jugoslavije k trojnemu paktu ostal v veljavi, država pa bi s tem ostala v interesni orbiti sil osi, je s tem spoznanjem dobila povsem nove razsežnosti. Na podlagi teh informacij je Kulovec tudi oblikoval strateško usmeritev, s katero naj bi SLS ustrezno pripravljena pričakala agresijo sil osi na Jugoslavijo in se nanjo tudi primerno pozitivno odzvala. V teh pripravah je bila Kulovčeva dejavnost osredotočena zlasti na čimprejšnjo vzpostavitev stikov z nemškimi oblastmi, predvsem po nemških diplomatih v Beogradu.

Ko je v tem času Franc Snój, ki je prišel v Beograd, obiskal Kulovca, mu je ta pojasnil svoje prepričanje o neizogibnosti vojne. Kulovec je v pogovoru s Snójem tudi ponovil mnenje zunanega ministra Ninčiča, izraženo na seji vlade, da Jugoslavija ne bo vzdržala več kot nekaj tednov. To prepričanje je Kulovec še podkrepil z argumenti, ki so jih na sejah kronskega sveta navajali generali Petar Kosić, Petar Pešić in drugi. Načelnik SLS je Snóju tudi povedal, da se je odločil, da bo ob izbruhu vojne izstopil iz vlade in se vrnil v Slovenijo.³⁹

Po poročilu nekega nemškega zaupnika z dne 31. marca 1941 naj bi imela, če bi prišlo do nemškega napada na Jugoslavijo, Kulovec in Maček enako stališče; nameravala sta se javno obrniti na nemško stran po zaščito in pozvati prebivalstvo k redu in miru.⁴⁰ Dopoldne 2. aprila 1941 je imel Kulovec v Beogradu razgovor s članoma vodstva HSS, senatorjem Augustom Košutićem in finančnim ministrom Jurajem Šutejem, od katerih je želel izvedeti položaj in stališče Hrvatov.⁴¹ Alojzij Kuhar, ki se je po sklepu vodstva SLS 30. marca 1941 odpravil v Beograd, da odide v emigracijo, je opisal tedanje delovanje načelnika katoliške stranke: »Z vseh teh sestankov se je dr. Kulovec vračal utrujen, in – črnogled. Čedalje bolj je postajal prepričan, da gre za dvojno igro. Medtem ko se na eni strani dela optimistični videz, nekateri ministri že računajo popolnoma z vojno in postopajo temu primerno.«⁴² Kuhar je zvečer, 2. aprila 1941, iz Beograda pod takšnim vtisom tudi pisal Ivanu Ahčinu, uredniku *Slovenca*, da se »hitro bližamo vojni«, da se Hrvati še niso povsem odločili in da je tudi pri njih »vidno vodstvo« igralo na jugoslovansko karto, medtem ko je »nevidni del« računal z drugimi možnostmi in se nanje tudi pripravljaj. Zato »se moramo tudi mi Slovenci hitro pripraviti« in je treba iskati zveze z vidnim in nevidnim delom hrvaškega narodnega vodstva. V pismu je Kuhar poudaril: »Naša zastopnika v vladi in midva z Gabrovškom da bomo nosilci oficijelne politike Slovencev in da jo bomo

39 Franc Snój, »Spomini člana emigrantske vlade« (začetek), *Delo*, 16. 4. 1998.

40 Bojan Godeša, *Slovensko nacionalno vprašanje med drugo svetovno vojno* (Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2006), 213.

41 Alojzij Kuhar, *Beg iz Beograda aprila 1941* (Ljubljana in Washington, D. C.: Studia slovenica, 1998), 16.

42 Ibid.

branili do svoje smrti, medtem ko je treba na slovenski zemlji sami pripraviti tudi vse za ‚človeške rešitve‘, da ne bi slovenski narod preveč trpel, ker je tako maloštevilen.«⁴³

Dejansko je bil Kulovec v Simovičevi vladi edini minister, ki si je po von Heerenovi odklonitvi (nemški veleposlanik se je namreč odločil vrniti v Berlin!) sprejema predsednika vlade Simoviča 30. marca 1941 prizadeval obdržati stik z nemško vlado. V teh usodnih dneh (31. marca, 1. in 2. aprila 1941) je Kulovec v svojem kabinetu še sprejel nemškega dopisnika *Deutsche Nachrichten Bureau* (DNB) dr. Gruberja in se z njim pogovarjal o položaju. Ko se je zadnjič sestal z nemškim novinarjem, je dejal: »Tako daleč smo torej, da z nemško vlado sploh nimamo nobenih stikov več, da se z njo sploh ne moremo več razgovarjati in da je edina vez, ki še obstaja, vez med gradbenim ministrom in nemškim časnikarjem.«⁴⁴

Po neuspešnih poskusih vzpostavitve neposrednega stika z vlado v Berlinu je Kulovec presodil, da mora o predvidenem poteku dogodkov seznaniti tudi strankarske somišljenike v Ljubljani, tj. z informacijo o nemških načrtih, po katerih Jugoslavije kot državne tvorbe ne bo več, na njenih ruševinah pa bo verjetno ustanovljena tudi slovenska država pod nemškim protektoratom, in jim v smislu takšnih predvidevanj tudi pojasniti, kako naj katoliška stranka, sicer v dogovoru z ostalimi političnimi subjekti v Dravski banovini, ravna ob napadu sil osi na Jugoslavijo. To je bil tudi temeljni namen Kulovčevega odhoda v Ljubljano 3. aprila 1941, namreč, da osebno seznaniti strankino vodstvo z novimi okoliščinami, vse druge oblike komunikacije bi glede na pomembnost in občutljivost sporočila predstavljale preveliko tveganje. Zadeva, o kateri se je bilo treba dogovoriti, je bila namreč preveč delikatna, da bi to mogli opraviti posredniki ali da bi se to izvedlo po telefonskih in brzojavnih povezavah. Tako je Kulovec ob prihodu v Ljubljano 3. aprila 1941 ponovil Ninčičeve besede, izrečene na vladni seji, in izrazil prepričanje, da je usoda Jugoslavije kot državne tvorbe zapечатena. Ruda Jurčec je v svojih spominih *Skozi luči in sence* zabeležil tedanje Kulovčevo mnenje, da so Srbi odgovorni za razpad države.⁴⁵ Tudi Kazimir Zakrajšek je v pismu Mihi Kreku 31. oktobra 1941 o teh Kulovčevih stališčih zapisal, »da je slišal iz ust dr. Kulovca izjavo ob navzočnosti dr. Kuharja, na tiho nedeljo 1941: ‚Jugoslavije ni več in težko, morda nikoli več se je ne bo dalo ustanoviti.‘«⁴⁶ Zakrajšek je nato v knjigi *Ko smo šli v morje bridkosti*, ki je izšla že leta 1942 v Združenih državah Amerike, Kulovčevo mnenje zaupal tudi širši javnosti: »Vlada ve, da se bo takoj ustanovila samostojna hrvaška država, ako pride do vojne, in s tem bo Jugoslavija razbita,‘ je povedal ob svojem prihodu v Ljubljano 3. aprila 1941 Kulovec.«⁴⁷

Kulovčeva odločitev o oblikovanju Narodnega sveta, s katero je seznanil strankarske somišljenike ob svojem prihodu v Ljubljano 3. aprila 1941, se je napajala iz analogije z letom 1918 in vloge, ki jo je imel pri tem Narodni svet: v prelomnih časih poskrbeti za prehod Slovencev iz enega državnega okvira, torej habsburškega, v

43 Kuhar, *Beg iz Beograda*, 23.

44 Ibid., 20.

45 Ruda Jurčec, *Skozi luči in sence 1918–1958* (3. del: 1935–1941) (Buenos Aires, 1969).

46 Janez A. Arnež, *Slovenska ljudska stranka 1941–1945* (Ljubljana in Washington, D. C.: Studia slovenica, 2002), 376.

47 Zakrajšek, *Ko smo šli*, 50. Zakrajšek sicer v spominih napačno navaja datum, kdaj naj bi Kulovec to povedal.

drugega, to je v Jugoslavijo oziroma Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. V skladu s takšno pozitivno tradicijo iz časov agonije habsburške monarhije je Kulovec računal, da bo Narodni svet za Slovenijo tudi tokrat odigral podobno zgodovinsko vlogo. Glede ideje o predvideni vlogi Narodnega sveta, da ta v času interregnuma prevzame oblast na slovenskem ozemlju, Kulovčevo naročilo samo po sebi seveda tako niti ni moglo biti povsem izvirno, vsekakor pa je bila konkretna pobuda za ustanovitev takšnega telesa nedvomno izključno plod tedanjega Kulovčevega političnega razmisleka. Kulovčevo prepričanje, da konflikt, ki se je upravičeno zdel neizbežen, pomeni konec Jugoslavije kot državne tvorbe, da pa bo Sloveniji namenjen status nekakšnega nemškega protektorata, je bilo namreč temeljno izhodišče za njegovo nadaljnje ukrepanje ob prihodu v Ljubljano 3. aprila 1941 in tudi edini razlog, da je predlagal ustanovitev takšnega, sicer popolnoma protizakonitega telesa, kot ga je nato ob napadu sil osi na Jugoslavijo 6. aprila 1941 predstavljal ustanovljeni Narodni svet za Slovenijo. Po takšnem Kulovčevem predvidevanju razpleta dogodkov po razpadu Jugoslavije naj bi Narodni svet torej prevzel oblast v Sloveniji in izpeljal vse potrebne ukrepe, da bi prišlo do uresničitve in vzpostavitve pričakovane slovenske države pod protektoratom nacistične Nemčije.

Na podlagi odločitve o ustanovitvi Narodnega sveta, sprejete 3. aprila 1941, je skušala SLS nato graditi svoje nadaljnje politično delovanje, ki s sklepi s strankine seje 30. marca 1941 o nesodelovanju s sovražniki ni imelo (več) nikakršne zveze. S tem je postala strategija za delovanje v času vojne, ki jo je vodstvo katoliške stranke sprejelo 30. marca 1941, brezpredmetna in je bila v bistvu mrtvorojeno dete.⁴⁸ Ob napadu sil osi na Jugoslavijo se je vodstvo SLS, nato pa tudi nekateri predstavniki drugih strank, zastopanih v Narodnem svetu, odločilo svoj obstoj povezati z usodo sil osi, ki so skušale z vojno ustvariti totalitarni in rasistični »novi red«.

»Zgodovinska« vloga Narodnega sveta za Slovenijo

V razglasu, ki sta ga objavila tedanja osrednja časnika *Slovenec* in *Jutro*, je bilo zabeleženo, da so »v teh težkih časih, ki so zajeli našo državo, smatrale vse slovenske stranke za potrebno, da v vseh važnejših vprašanjih slovenskega naroda nastopajo sporazumno«. V zadnjem odstavku razglasa pa so poudarili, da »ustanovitev Narodnega sveta za Slovenijo smatramo za zelo važen dogodek, ki ga pozdravljamo predvsem zaradi tega, ker dokazuje, da zna naš narod v odločilnih trenutkih složno in enotno nastopati v obrambo svojih narodnih in državnih koristi. To, da so v narodnem svetu stopile namesto strankarskih vidikov skupne narodne in državne koristi, daje tej ustanovi zgodovinski pomen. Naša sloga in strnjenost sta v teh težkih časih najboljše jamstvo naše svobode.«

⁴⁸ Mnenje, da so sklepe z dne 30. marca 1941 v SLS nato obšli, zagovarja tudi Stane Granda, *Mala zgodovina Slovenije* (Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2008), 269, 270.

V skladu z dogovorjeno usmeritvijo že pred napadom sil osi na Jugoslavijo si Narodni svet ni zadal nobenih obrambnih nalog, temveč je v prvi vrsti pozival »k redu in miru«, da bi ozemlje ohranili čim bolj nepoškodovano. Ob tem pa je pozival tudi k zaščiti nemške manjšine. V nasprotju z običaji v vojnih razmerah je ljubljanski radio poročal »objektivno« in navajal tudi skrb zbujujoče informacije iz nemških virov (npr. o padcu celotne južne Srbije (Makedonije), nemškem napredovanju proti Solunu, bojih na Hrvaškem), kar seveda ni prispevalo k bojni morali branilcev, temveč je med prebivalstvom in vojaškimi enotami širilo defetizem in preplah.⁴⁹ S takšno usmeritvijo bana Natlačena in Narodnega sveta v jugoslovanskih vojaških krogih niso bili zadovoljni in so pri banu večkrat protestirali ter hkrati ocenjevali, kot se je izrazil general Dragiša Pandurović, da pri tem »ne kaže, da gre za naivnost, temveč se to dela tendenciozno«. ⁵⁰

Po Natlačenovem poročilu se je Narodni svet sicer sestajal vsak dan, vendar je deloval bolj ali manj pasivno, tako da njegova predvidena zgodovinska vloga, zaradi katere je bil (sploh) ustanovljen, tedaj še ni mogla priti do izraza. Narodni svet je vseskozi budno spremljal razmere in predvsem pripravljajl teren za trenutek, ki so ga pričakovali, tj. konec vojnih operacij.

Razglasitev Neodvisne države Hrvaške 10. aprila 1941 – »zgodovinska« vloga Narodnega sveta za Slovenijo na preizkušnji

Do prave »zgodovinske« vloge, zaradi katere je bil ustanovljen, je Narodni svet za Slovenijo skušal priti po vesti o ustanovitvi Neodvisne države Hrvaške (NDH). Tedaj je po pričevanju Josipa Petejana, sicer predstavnika SSJ v Narodnem svetu, Natlačen vzkliznil: »Hrvatska je samostojna država! Tudi mi Slovenci smo sedaj razvezani vseh obvez in moramo računati samo na sebe. To je posledica srbskega puča.«⁵¹

V takih okoliščinah se je Narodni svet takoj odločil, da prevzame »na našem ozemlju izvrševanje vrhovne oblasti ter s tem skrb za red in mir ter za nadaljnjo usodo slovenskega naroda«. ⁵² S proglasitvijo suverenosti nad ozemljem Dravske banovine sta ban in Narodni svet za Slovenijo, ki ga jugoslovanska vlada sicer ni nikoli priznala, dejansko odpovedala poslušnost oblastem v Beogradu. S preoblikovanjem Narodnega sveta v vlado in poskusom snovanja slovenske vojske (z organiziranjem Slovenske legije) so bili storjeni koraki k uresničitvi zastavljenih načrtov, kjer so računali z rešitvijo, da bo »Slovenija / ... / najverjetneje postala neke vrste nemški protektorat«.

Takšno pričakovanje o zgodovinski vlogi Narodnega sveta za Slovenijo, ki ga je z naročilom o njegovi ustanovitvi izrazil Kulovec 3. aprila 1941 v Ljubljani, lahko

49 Mile Bjelajac in Predrag Trifunović, *Između vojske i politike. Biografija generala Dušana Trifunovića (1880–1942)* (Beograd: INIS – Narodni Muzej Kruševac, 1997), 229.

50 Mile S. Bjelajac, *General Dragiša Pandurović. Život i svdočenje* (Beograd: INIS, 2007), 128, 129.

51 Godeša, *Čas odločitev*, 200, 201.

52 Saje, *Belogardizem*, 21.

razberemo tudi iz dnevniškega zapisa dr. Marjana Zajca, ki je bil kot štabni kurir dodeljen diviziji generala Dragiše Pandurovića in si je pred pogajanjem Narodnega sveta in vojaškega poveljstva v noči z 10. na 11. april 1941 v Zagradcu zabeležil tudi naslednje: »Okoli polnoči sta prispela dva močno razsvetljena avtomobila, ki sem ju ustavil in iz katerih so stopili dr. Natlačen ter člani Narodnega sveta dr. Adlešič, dr. Zalokar, dr. Gosar, Miloš Stare, Marko Kranjc / ... / Preden so šli v sobo, me je dr. Zalokar potegnil na stran in povedal na kratko, da je za nas vojne konec, ker so Hrvati proglasili nezavisno državo. Nasvetoval mi je, naj se kar s člani Narodnega sveta odpeljem nazaj v Ljubljano. Pokazal mi je tudi razglas Narodnega sveta glede na novo nastali položaj in me vprašal, če ga odobravam. Jaz sem mu pritrdilno odgovoril. Razgovoru med nama so se priključili še dr. Kravina, Miloš Stare, Marko Kranjc, dr. Gosar in še nekateri. Povedali so mi, da so prišli našemu generalu staviti predlog, da se Slovenija proglasi za samostojno državo, ki naj pristopi k osi, proglasi našo divizijo in ostale še organizirane edinice na slovenskem teritoriju za Slovensko Narodno vojsko, ki naj bi obenem takoj zaprosila za premirje.«⁵³

Namen Narodnega sveta za Slovenijo je bil podreditev jugoslovanske kraljeve vojske, ki se je nahajala na ozemlju Dravske banovine, in podpis premirja z nemškimi oboroženimi silami. Vendar se vojaški poveljniki niso strinjali z Natlačenovo razlago in predlogi ter so dejali, da o zahtevi po premirju ne more biti govora, ker »obstaja jugoslovanska vojska na ozemlju Slovenije, ki mora svojo jugoslovansko dolžnost izvajati do konca, ne glede na dogodke na Hrvaškem, pri čemer še ne vemo, če se dogodki tam ne morejo odpraviti.«⁵⁴ Hkrati pa je general Pandurović še dejal, da »s čisto formalne strani, kot tudi z državnopravnega vidika ne morem sprejeti kot merodajnega tega prevzema vrhovne oblasti s strani narodnega sveta.«⁵⁵

Tako je »zgodovinska« vloga, ki so jo pobudniki namenili Narodnemu svetu, že takoj naletela na nepredvidene ovire, saj se je Narodnemu svetu načrt zalomil že ob prvem koraku, to je ob poskusu podreditve jugoslovanske kraljeve vojske na slovenskem ozemlju. Kljub temu je Narodni svet nadaljeval zastavljeno delo in zjutraj 11. aprila 1941 je bila Natlačenova »prva skrb, kako bi prišel v stik z nemško vojsko in to zaradi ustavitve sovražnosti, zaradi razgovora o neoviranem povratku pripadnikov naše vojske k normalnemu poklicnemu delu in zaradi usode slovenskega ozemlja in civilne uprave na tem ozemlju.«⁵⁶ V tem smislu je Natlačen mrzlično iskal zvezo z nemškimi oboroženimi silami, a je bil izkupiček teh prizadevanj popolnoma negativen, saj je iz Berlina prišlo sporočilo, da ne vidijo možnosti, da bi prišli v stik z Narodnim svetom.⁵⁷

Takšen odgovor je v bistvu pomenil, da nemška vlada zavrača možnost ustanovitve slovenske države pod njeno zaščito. V Berlinu so namreč zelo natančno vedeli, s kakšnimi razlogi je bil 6. aprila 1941 v Ljubljani ustanovljen Narodni svet in zakaj je skušal Natlačen priti v stik z nemško vlado, saj so že v večernih urah 5. aprila 1941

53 Ibid., 20.

54 Bjelajac in Trifunović, *Između vojske i politike*, 239–43.

55 Ibid.

56 »Dr. Marko Natlačen o svojem delovanju«, 129.

57 Ibid., 135.

prejeli brzozavko s Kulovčevo in Krekovo prošnjo za ustanovitev slovenske (oz. skupne slovensko-hrvaške) države.⁵⁸ V Berlinu so namreč dobro »povezali« obisk Kulovca in Kreka pri slovaškem odpravniku poslov 5. aprila v Beogradu in ustanovitev Narodnega sveta 6. aprila 1941. Zato so bili Nemci natančno seznanjeni, s kakšnimi nameni je Natlačen skušal navezati stike z nemško vlado, ko je delegacija Narodnega sveta odšla v Celje. Hitlerjev oz. nemški odgovor na pobudo o ustanovitvi slovenske države oz. države, sestavljene iz Slovenije in Hrvaške, ki sta jo Kulovec in Krek 5. aprila 1941 izrazila po slovaškem posredništvu, je tako dejansko prispel, ne sicer v Beograd, temveč v Celje, najprej 11. aprila 1941, nato pa dokončno 14. aprila 1941, ko je bilo Marku Kranjcu lakonično sporočeno, »da predstavnik ministrstva zunanjih zadev ne vidi možnosti, da bi se mogel sestati s predsednikom Slovenskega narodnega sveta«. ⁵⁹

Usoda Narodnega sveta za Slovenijo

Že v času vzpostavljanja stikov z nemško stranjo so se razmere na slovenskem ozemlju od prvotnih pričakovanj v Narodnem svetu, ki je vse stavil na nemško karto, bistveno spremenile. Natlačena in sodelavce je neprijetno presenetil prihod italijanske vojske v Ljubljano popoldne 11. aprila 1941. Dotlej so namreč pričakovali prihod Nemcev, zato je Natlačen odposlanca tudi pošiljal k njim.

Ker prizadevanja Narodnega sveta za uveljavitev suverenosti in njeno priznanje od Hitlerja niso obrodila sadov, so se medtem predstavniki predvojne politične elite za uresničitev zastavljenih načrtov odločili obrniti na fašistično Italijo. V ta namen so sestavili posebno spomenico in jo 18. aprila 1941 naslovili na Mussolinija. V njej so med drugim poudarili, da je »v sedanjih usodnih trenutkih / ... / naša najbolj elementarna želja, da bi Slovenija ostala nerazdeljena in bi kot celota prišla pod nov režim. Na ta način kot politična in upravna enota organizirana Slovenija, ki teži po svoji geopolitični legi in strukturi že sama k Jadranskemu morju, bi se mogla tudi politično gospodarsko uspešno nasloniti na Kraljevino Italijo.«⁶⁰ Podpisniki spomenice so bili Natlačen, Gosar, ljubljanski župan Juro Adlešič in Ivan Pucelj, in ne Narodni svet za Slovenijo. Dan pred tem, 17. aprila 1941 popoldan, je namreč predsednik Narodnega sveta za Slovenijo Marko Natlačen izročil upravo civilnemu predstavniku italijanske vojaške uprave Emiliju Grazioliju. S tem je tudi prenehala oblastna funkcija Narodnega sveta, ki ga je Grazioli nemudoma razpustil. Tako se je povsem izčrpala njegova »zgodovinska« vloga, ki mu jo je namenil načelnik SLS Kulovec 3. aprila 1941, ko je strankarskim somišljenikom naročil ustanovitev Narodnega sveta za Slovenijo.

58 Slovenski zbornik 2007, 348, 349.

59 Godeša, Čas odločitev, 200–15.

60 Ibid., 224.

Viri in literatura

Arhivski viri:

- SI_AS, Arhiv Republike Slovenije:
 - SI_AS/1660, Osebna zbirka Izidorja Cankarja.
 - SI_AS/1898, Zbirka Slovenske ljudske stranke.
 - SI_AS/1931, Republiški sekretariat za notranje zadeve.
 - SI_AS/2065, Zbirka Frančka Sajeta.

Tiskani viri in literatura:

- Ahčin, Ivan. »Spomini na začetek naše tragedije.« *Koledar Svobodne Slovenije 1951*. Buenos Aires, 1951.
- *Akten zur Deutschen auswärtigen Politik 1918–1945, Serie D: 1937–1941, Band XII. 1, Die Kriegsjahre, 5. Band, 1. Halbband (Februar–April 1941)*. Göttingen, 1969.
- Arnež, Janez A. *Ciril Žebot in njegov politični nastop*. Ljubljana in Washington, D.C.: Studia slovenica, 2006.
- Arnež, Janez A. *Slovenska ljudska stranka 1941–1945*. Ljubljana in Washington, D.C.: Studia slovenica, 2002.
- Bjelajac, Mile in Predrag Trifunović. *Između vojske i politike. Biografija generala Dušana Trifunovića (1880–1942)*. Beograd: INIS – Narodni Muzej Kruševac, 1997.
- Bjelajac, Mile S. *General Dragiša Pandurović. Život i svedočenja*. Beograd: INIS, 2007.
- Boban, Ljubo. *Maček i politika Hrvatske seljačke stranke 1928–1941 (II. knjiga)*. Zagreb: Liber, 1974.
- Čermelj, Lavo. *Med prvim in drugim tržaškim procesom*. Ljubljana: Slovenska matica, 1972.
- *Documents on German Foreign Policy 1918–1945. Series D (1937), Volume XII, The War Years. February 1-June 22, 1941*. Washington, 1962. Dosegljivo na: https://ia601404.us.archive.org/17/items/DocumentsOnGermanForeignPolicy-SeriesD-VolumeXii-February1-June/DocumentsOnGermanForeignPolicy-SeriesD-VolumeXii-February1-June221941_text.pdf.
- *Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji, knjiga 2 (april 1942 – julij 1942)*. Ljubljana: Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, 1964.
- Đilas, Milovan. *Memoir of a Revolutionary*. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1973.
- Fajfar, Tone. *Odločitev. Spomini in partizanski dnevnik* (druga, dopolnjena izdaja). Ljubljana: Založba Borec, 1981.
- Godeša, Bojan. »Dr. Andrej Gosar v času okupacije 1941–1945.« V: *Dr. Andrej Gosar (1887–1970)*, ur. Jure Gašparič in Alenka Veber, 47–56. Celje: Društvo Mohorjeva družba-Celjska Mohorjeva družba, 2015.
- Godeša, Bojan. *Čas odločitev. Katoliški tabor in začetek okupacije*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2011.
- Godeša, Bojan. *Slovensko nacionalno vprašanje med drugo svetovno vojno*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2006.
- Granda, Stane. *Mala zgodovina Slovenije*. Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2008.
- Grdina, Igor. »Usodne odločitve slovenskih politikov in intelektualcev.« V: *Slovenska kultura v vojnem času*, ur. Peter Vodopivec, Drago Jančar in Katja Kleindienst, 10–24. Ljubljana: Slovenska matica, 2005.
- Ivešič, Tomaž. »Delovanje dr. Franca Kulovca na čelu SLS in ključni dogodki pred vojno.« *Časopis za zgodovino in narodopisje* 84 (49), št. 1 (2013): 83–118.
- Jurčec, Ruda. *Skozi luči in sence 1918–1958 (3. del: 1935–1941)*. Buenos Aires, 1969.
- Kuhar, Alojzij. *Beg iz Beograda aprila 1941*. Ljubljana in Washington, D. C.: Studia slovenica, 1998.

- *Narodnoosvobodilni boj v slovenskem narodnem spominu: Slovenski zbornik 2007*, ur. Janez Stanovnik, Slavko Grčar in Hardvik Pirnovar, 348, 349. Ljubljana: GO ZZB NOB Slovenije, 2007. »Prevod poročila nemškega odpravnikarja poslov v Beogradu 5. aprila 1941 zunanjemu uradu v Berlin o usodi Slovenije v sodelovanju z Nemčijo.«
- *Prispevki za novejšo zgodovino* 41, št. 1 (2001): 117–48. »Dr. Marko Natlačen o svojem delovanju med 6. aprilom in 14. junijem 1941.«
- *Proces proti vojnim zločincem in izdajalcem Rupniku, Rösenerju, Rožmanu, Kreku, Vizjaku in Hacinu*. Ljubljana: Slovenski knjižni zavod, 1946.
- Rus, Josip Andrej. *Pričevanja in spomini. O sokolstvu, Osvobodilni fronti in novi Jugoslaviji*, ur. Jurij Perovšek. Ljubljana: Založba Borec, 1989.
- Saje, Franček. *Belogardizem* (druga, dopolnjena izdaja). Ljubljana: Slovenski knjižni zavod, 1952.
- Snaj Franc. »Spomini člana emigrantske vlade.« (začetek). *Delo*, 16. 4. 1998.
- Vidovič-Miklavčič, Anka. *Mladina med nacionalizmom in katolicizmom. Pregled razvoja in dejavnosti mladinskih organizacij, društev in gibanj v liberalno-unitarnem in katoliškem taboru v letih 1929–1941 v jugoslovanskem delu Slovenije*. Ljubljana: Študentska organizacija Univerze, 1994.
- Zakrajšek, Kazimir. *Ko smo šli v morje bridkosti*. Washington, D.C.: [s. n.], 1942.
- *Zapisnici sa sednica Ministarskog saveta Kraljevine Jugoslavije 1941–1945*, ur. Zoran Živković in Miladin Milošević. Beograd: Arhiv Srbije i Crne Gore, 2004.

Bojan Godeša

OCCUPATION AS A TURNING POINT IN THE ORGANISATION OF SLOVENIAN POLITICAL ENTITIES – ON THE »HISTORICAL« ROLE OF THE NATIONAL COUNCIL FOR SLOVENIA

SUMMARY

This paper examines the problems of the National Council for Slovenia, which was established at the proposal of Dr. Marko Natlačen, ban of the Drava Banate, when the Axis powers invaded Yugoslavia on 6 April 1941. The Council included representatives of all pre-war political parties, save for the Communists. The efforts of the Communists to join the Council were rejected with a justification that the Communist Party of Slovenia was an illegal party. The only legal party in the National Council was the Yugoslav National Party, which included the Slovenian liberals, while all the others, including the Slovene People's Party, which abolished its name of the Yugoslav Radical Union after Simović's coup and readopted its old name, i.e. the Independent Democratic Party, as well as the People's Radical Party and the Socialist Party of Yugoslavia, were illegal according to the provision in the 1931 Yugoslav constitution that forbade operation on a "tribal" (national) basis. Furthermore, the Yugoslav constitution alone did not include provisions for the establishment of the National Council for Slovenia, which rendered the council an illegal entity that was established ad hoc. The order for establishing the National Council for Slovenia

after the anticipated attack of the Axis powers on Yugoslavia was conveyed to his party colleagues by head of the Slovene People's Party, Franc Kulovec, following the example of the same entity from 1918, when it helped manage the Slovenian interests during the dissolution of the Habsburg Monarchy. It is precisely with this purpose that Kulovec came to Ljubljana on 3 April 1941 and immediately afterwards returned to Belgrade, where he was still serving in Simović's government as a minister. Kulovec based the idea to establish the National Council on the information he had obtained in Belgrade. Based on this news, head of the Slovene People's Party came to a conclusion that Yugoslavia as a state would no longer be able to exist after the inevitable German attack. According to the news circulating in Belgrade, a Croatian state would allegedly be built on its ruins and "Slovenia would become some sort of a German protectorate". For realising such a solution, namely the establishment of a Slovenian state under the protectorate of the Nazi Germany, the National Council for Slovenia was established on 6 April 1941. This decision meant that the Slovenian political elite tied its existence to the fate of the Axis powers in the war. Those who held power in the Drava Banate founded such decision on a belief that the Axis powers would win the global conflict. After France capitulated in the summer of 1940, such strategic orientation was outlined by the long-time charismatic leader of the Slovenian Catholic political circles, Dr. Anton Korošec. Only a good month before his death in December 1940, head of the Slovene People's Party based the essence of such strategy during a conversation with German ambassador to Belgrade on a belief that "the unequivocal and sole option to protect his Slovenian homeland is to strongly lean on the Axis, especially Germany".

After the news emerged about the establishment of the Independent State of Croatia on 10 April 1941 in Zagreb, the National Council took over the supreme authority and opened talks with representatives of the Yugoslav Army in the Drava Banate about their subjection to the National Council, but nothing came of them. Further efforts of the National Council to implement sovereignty and obtain Hitler's recognition of it were also fruitless, since the Council did not manage to get into contact with the German government in Berlin. After the Italian army reached Ljubljana, the president of the National Council for Slovenia, Marko Natlačen, in the afternoon of 17 April 1941, handed over the administration to Emilio Grazioli, the civil representative of the Italian military administration. This deed terminated the authoritative function of the National Council, which Grazioli immediately dissolved. At the same time, it was the end of National Council's "historical" role which Kulovec, who was head of the Slovene People's Party, designated for him on 3 April 1941, when he ordered the like-minded members of his party to establish the National Council for Slovenia.